

Dr. IVO SPREMIĆ

Izvanredni profesor na Fakultetu za turizam i vanjsku trgovinu Dubrovnik

RAČUNOVODSTVO U SUVREMENIM GOSPODARSKIM UVJETIMA

UDK 657.1

Pregledni članak

Primljeno: 17.12.1992.

Sažetak

Prijelaz od samoupravnog socijalističkog gospodarskog sustava na tržišni, pored ostalih bitnih promjena, traži i transformaciju računovodstva. Ono će i dalje ostati sastavnim dijelom informacijskog podsustava poduzeća, kojem je konačni cilj pružanje informacija za poslovno odlučivanje. Međutim, transformacija se mora usmjeravati u pravcu izgradnje računovodstvenog informacijskog podsustava, kao dijela integralnog poslovnog informacijskog sustava poduzeća, prema uzoru na suvremena svjetska rješenja. Taj je proces trajan i povezan s dosta poteškoća, koje je potrebno uočiti i riješiti.

Ključni pojmovi: *informacijski podsustav, računovodstvena funkcija, transformacija računovodstva*

UVOD

Poduzeće¹⁾, kao složeni i dinamički poslovni sustav, može se s gledišta tijeka odvijanja poslovne aktivnosti, raščlaniti na: izvršni (izvođački), informacijski i upravljački podsustav. U svakom podsustavu, koji promatrani sami za sebe mogu imati i karakteristike sustava, javljaju se određene funkcije kao skup povezanih zadataka nužnih za realizaciju usvojenih ciljeva poduzeća.

U izvršni podsustav svrstavaju se osnovne poslovne funkcije, kao na primjer: nabavna, proizvodna, prodajna, financijska i dr. U upravljački podsustav svrstavaju se upravljačke funkcije, to jeste: planiranje, priprema izvršenja i nadzor nad izvršenjem. Računovodstvena funkcija svrstava se u informacijski podsustav. Ona je

1) Pod pojmom poduzeće razumijevamo sve moguće oblike organiziranja u profitnim organizacijama. Neprofitne organizacije u ovom radu nisu predmet razmatranja.

spona između izvršnog i upravljačkog podsustava, odnosno osnovnih poslovnih funkcija i upravljanja.

1. KONCEPCIJA RAČUNOVODSTVENOG INFORMACIJSKOG PODSUSTAVA

Informacijski podsustav poduzeća sadrži informacijske funkcije. S gledišta mjesta, uloge i zadataka računovodstva, može se podijeliti na:

- a) neračunovodstveni i
- b) računovodstveni.

Konačni produkt računovodstvenog informacijskog podsustava jeste pripremanje (sastavljanje, prezentiranje, interpretiranje i čuvanje računovodstvenih informacija. Sve ostale informacije su neračunovodstvene.

Koncepcija računovodstvenog informacijskog podsustava može se prikazati ovako:

Ulaz (input)	Računovodstveni postupak	Izlaz (output)
Računovodstvene isprave	Računovodstvena načela Računovodstveni standardi Računovodstvene metode Konto ili račun Poslovne knjige	Računovodstvene informacije

Slika 1: Kreiranje računovodstvenih informacija

Računovodstvene isprave, eksterne (koje dolaze iz okruženja u poduzeće) ili interne (ispostavljaju se u poduzeću), služe kao dokumentacijska podloga (dokaz) nastanka računovodstvenog događaja i osnova unosa podataka u računovodstveni postupak (računovodstvena obrada podataka).

Računovodstveni događaji su oni poslovni događaji koji:

- a) se mogu dokumentirati pouzdanom ispravom,
- b) se mogu i vrijednosno izraziti,
- c) utječu na stanja i kretanja imovine, obveza, kapitala, rashoda i prihoda poduzeća.

Računovodstvene isprave se moraju pripremiti za obradu u računovodstvenom postupku. Sama priprema isprava sadrži: kontrolu isprava i pripremu isprava za računovodstvenu obradu.

Kontrola isprava može biti formalna, suštinska i računska.²⁾

2) Vidjeti, dr. M. Habek, Poslovna dokumentacija u automatiziranoj obradi podataka, prilog u Zborniku radova na temu: Automatizacija poslovanja u radnim organizacijama, redakcija Antun Kliment, Informator, Zagreb, 1988, str. 106/107.

U formalnom postupku kontrole ispituje se prisutnost bitnih sastavnih dijelova koja mora sadržavati svaka računovodstvena isprava.³⁾

Suštinska kontrola je usredotočena na ispitivanje točnosti i objektivnosti (pouzdanosti) stanja i kretanja imovine, obveza, kapitala, rashoda i prihoda naznačenog na računovodstvenoj ispravi.⁴⁾

Priprema računovodstvenih isprava za obradu ovisi o više čimbenika koji uvjetuju i utječu na organizaciju računovodstva, a najvažniji su: veličina poduzeća, djelatnost, prostorna disperznost jedinica, financijska snaga, kadrovska osnova, korištenje sredstava za obradu računovodstvenih isprava, kvaliteta korisničkih programa kod kompjuterske obrade podataka, i dr. Obrada računovodstvenih podataka je postupak (proces) koji sadržava ove temeljne postupke: a) ispostavljanje računovodstvenih isprava, b) kolanje (hodogram) računovodstvenih isprava, c) način knjiženja (bilježenja) računovodstvenih isprava na medije unosa, d) sintetiziranje podataka i kreiranje informacija e) prezentiranje problemski usmjerenih informacija korisnicima i f) čuvanje (dokumentiranost) isprava, podataka i informacija.

Ovisno o korištenim medijima unosa (npr.: ručni način knjiženja kao jedna krajnost i integralni računovodstveni informacijski sustav, kao druga krajnost), bilježenje i obrada računovodstvenih isprava, prezentiranje i kvaliteta informacija za odlučivanje biti će različito. Zajednička im je karakteristika da u procesu obrade računovodstvenih isprava trebaju polaziti od:

- a) računovodstvenih načela,
- b) računovodstvenih standarda,
- c) računovodstvenih metoda,
- d) konta i
- e) poslovnih (računovodstvenih) knjiga.

Početna računovodstvena načela nametnula je računovodstvena praksa kao svoja iskustvena pravila, prvenstveno u problematici bilanciranja.⁵⁾

3) Računovodstvena isprava mora sadržavati ove bitne elemente: a) tvrtku i sjedište izdavatelja, b) naziv, broj i datum ispostavljanja isprave, c) tvrtku i sjedište primatelja, d) osnov izvršenja poslovnog događaja (npr.: ugovor, narudžba i dr.), e) učinak poslovne promjene izražen količinski (ako je potrebno) i vrijednosno, f) potpis ovlaštenih osoba izdavatelja i pečat tvrtke (kod kompjutorskog načina izdavanja isprava ovaj zahtjev može i izostati)

4) Kontrola točnosti, objektivnosti ili pouzdanosti se usmjerava na ispitivanje da li je poslovna promjena nastala u količini, kvaliteti, cijeni i vrijednosti kao što je prezentirana u knjigovodstvenoj ispravi.

5) Tijekom 1932. godine American Institut of Accountants /AIA - prethodnik American Institute of Certifical Public Accountnans) preporučio je njujorškoj burzi da ovlašteni revizori pripremaju izvještaje suglasno "prihvaćenim računovodstvenim načelima", a kratica "općeprihvaćena računovodstvena načela" (generally accepted accounting principles - GAAP) u USA prvi put je usvojena u službenim izvješćima od 1939. godine. detaljnije vidjeti: D. Solomons, Makin Accounting Policy, Oxford, 1986. str. 41-42.

Razvitak nacionalnih gospodarstava i sve intenzivnija međunarodna cirkulacija roba, kapitala, radne snage i znanja nametnula je potrebu formuliranja **općih pravila ponašanja struke na međunarodnom nivou**, odnosno opće prihvaćenih računovodstvenih načela. U njihovoj razradi i konačnom usvajanju, značajan su doprinos polučile profesionalne računovodstvene organizacije diljem svijeta, a posebice: American Institute of Certified Public Accounting AICPA, s Accounting Principle Boardom (APB), odnosno od 1973. godine sljedbenikom Financial Accountants Standards Board (FASB), Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA), The Institute of Chartered Accountants in England and Wales i dr. Karakteristika im je određivanje koncepcije računovodstva, razrađivanje njegovih osnovnih karakteristika te formuliranje osnovica za računovodstvene politike.

Tijekom 1973. godine osnovan je Međunarodni komitet za računovodstvene standarde (International Accounting Standards Committee - IASC) kao rezultat sporazuma računovodstvenih tijela 10 razvijenijih zemalja računovodstvene misli (Australije, Kanade, Francuske, Njemačke, Japana, Meksika, Nizozemske, Velike Britanije i Irske i USA). Ciljevi IASC -a jesu:

a) formulirati i objavljevati u javnom interesu računovodstvene standarde kojih se treba pridržavati u prezentiranju financijskih izvještaja te promicati njihovo prihvaćanje i primjenu širom svijeta; i

b) raditi općenito na poboljšanju i usklađivanju propisa, računovodstvenih standarda i postupaka u svezi s prezentiranjem financijskih izvještaja.⁶⁾

Iako u međunarodnim računovodstvenim standardima nije izričito navedeno, računovodstvena načela mogu se sistematizirati u :

a) temeljne računovodstvene pretpostavke,

b) načela računovodstvenih politika i

c) ostala računovodstvena načela.

Temeljne računovodstvene pretpostavke su osnova sastavljanja računovodstvenih izvještaja pa se njihova uporaba razumijeva. Međutim, ako nisu primjenjene, valja ih objasniti zajedno s razlozima. Temeljne (fundamentalne) računovodstvene pretpostavke jesu:

a) **kontinuiranost poslovanja ili vremenski neograničeno djelovanje** (Going Concern),

Poduzeće, o čijoj se situaciji izvještava, moramo shvatiti kao da će poslovati i u budućnosti i da neće biti likvidirano.

b) **dosljednost ili konzistentnost** (Consistency),

Računovodstvene politike trebaju biti postojane, tj. dosljedno se primjenjivati iz jednog obračunskog razdoblja u drugo.

6) Međunarodni računovodstveni standardi 1991/1992. Prijevod s engleskog jezika, Savez računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske, Zagreb, 1992, str. 11.

c) **razgraničenje ili priznanje ekonomskih promjena u momentu nastanka (Accrual).**

Prihodi i rashodi utvrđuju se i priznaju u momentu nastanka a ne naplate, a unose u financijske izvještaje razdoblja na koje se odnose.

Pri izboru i primjeni računovodstvenih politika i izradi računovodstvenih izvještaja treba se pridržavati načela:

a) **opreznosti (Prudence);**

Poduzeće posluje u uvjetima neizvjesnosti i rizika. "Zato se prihodi i pozitivni poslovni rezultat iskazuju tek kad su očiti i potvrđeni, a rashodi, odnosno negativni rezultati poslovanja kad postaju mogući".⁷⁾ Opreznost ne opravdava stvaranje tajnih pričuva.

b) **prevage biti nad formom (Substance over Form)**

Računovodstvene događaje treba obuhvatiti u skladu s njihovom suštinom (stvarnim sadržajem) a ne samo u skladu s njihovom zakonskom formom.

c) **materijalnost (Materiality)**

"Financijski izvještaji moraju objaviti sve pozicije koje su dovoljno značajne da utječu na prosudbu ili donošenje odluka"⁸⁾

Ostala računovodstvena načela su različita, a najznačajnija su:

a) **načelo tvrtke (Entity Concept)**

Ekonomska aktivnost odvija se unutar određene tvrtke. Svaki izvještaj mora jasno identificirati tvrtku o kojoj se radi.

b) **vremensko razdoblje (Time period ili Accounting period)**

Svaki izvještaj mora jasno sadržavati vremensko razdoblje za koje se podnosi.

c) **načelo izražavanja u novčanim vrijednostima (Money measurement concept, Unit of measure).**

Novac je zajednički izraz kojim se mjere dobra, usluge, rad, prirodna bogatstva i kapital. Svaki izvještaj mora jasno naznačiti koja je novčana jedinica upotrijebljena.

d) **probnost rezultata poslovanja (Tenativeness)**

Rezultati poslovanja za relativno kratka razdoblja pokusni su kad god se tiče alokacije između prošlog, sadašnjeg i budućeg razdoblja.

e) **stabilna novčana jedinica (Stable Monetary Unit).**

7) Računovodstvo I, grupa autora, redakcija Ja Deželjin, Savez računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske, Zagreb, 1992. str. 21.

8) Međunarodni računovodstveni standardi, op. cit. str. 41.

Računovodstveni izvještaji moraju se temeljiti na stabilnoj novčanoj jedinici. U uvjetima nestabilne novčane jedinice, trebaju se transformirati na stabilnu novčanu jedinicu.

f) **objektivnost** (Objectivity)

Promjenama na stalnoj i tekućoj imovini i njihovim utjecajem na prihode, troškove, zarade i slično ne bi trebalo pridavati značenje prije nego što mogu biti iskazane na objektivan način.

g) **bilančni kontinuitet** (Financial Statements)

Rezultati računovodstvenog procesa izražavaju se nizom u osnovi povezanih financijskih izvještaja koji se spajaju jedan za drugim i počivaju na istim podacima.⁹

Računovodstveni standardi predstavljaju razradu računovodstvenih načela glede metoda obuhvaćanja i obrada računovodstvenih isprava, formiranja, prezentiranja, interpretiranja i čuvanja računovodstvenih informacija.¹⁰⁾

Računovodstvene metode su skup postupaka primjenjivanih u praksi, predviđenih načelima i standardima, prihvaćenih od poreznog organa (fiskusa) ili zakonodavstva. Primjena alternativnih računovodstvenih metoda imati će za posljedicu različito vrednovanje imovine, obveza, kapitala, rashoda i prihoda što će utjecati na različito iskazivanje rezultata poslovanja. Odabir računovodstvenih metoda je prepušteno managementu.

Konto je najvažniji i najznačajniji instrument računovodstvene evidencije, nositelj podataka i sredstvo a ne svrha računovodstvenog obuhvaćanja podataka. On je *conditio sine qua non* u računovodstvu i distancira i diferencira računovodstvo od drugih informacijskih funkcija.

Tehnički oblik konta može biti različit. Uvjetovan je čimbenicima koji utječu na organizaciju računovodstva poduzeća, koji su prethodno nominirani. Ipak, konto mora sadržavati ove minimalne elemente: a) naziv konta, b) broj ili šifru konta, c) datum nastanka promjene, d) ispravu temeljem koje je izvršeno knjiženje, e) opis promjene (opisno ili šifrirano), f) vrijednost promjene na strani duguje ili potražuje.

Specifični oblici konta mogu sadržavati i druge elemente, kao na primjer: a) količinske promjene na strani ulaza i izlaza, cijene po kojima se vrednuje ulaz i izlaz, minimalne i maksimalne zalihe, nekurentne zalihe (za promjene na materijalu i robi), b) sate rada po vrstama aktivnosti (za plaće), c) troškove investicijskog i tekućeg održavanja, osiguranje, godina nabave, revalorizirana vrijednost, ispravljena vrijednost i dr. (za stalnu imovinu) i dr.

Konta se sistematiziraju u **kontnom planu** koji je uvjetovan kontnim okvirom.¹¹⁾

9) Računovodstvo I, op. cit. str. 87.

10) Ivo Spremić, Računovodstvena načela i standardi, referat na XXV Simpoziju SRFR Hrvatske, Zagreb, 1990. str. 182.

11) Detaljnije vidjeti, npr.: Ivo Spremić, Pojam, značenje i razvoj kontnih planova, referat na XXIV Simpoziju SRFR Hrvatske, Zagreb, 1989. str. 113-125.

Poslovne knjige u znanosti i stručnoj praksi su uobičajen naziv za računovodstvene knjige. Sistematiziraju se na:

- a) osnovne
 - 1) dnevnik i
 - 2) glavna knjiga
- b) pomoćne
 - 1) analitičke evidencije
 - 2) ostale pomoćne knjige

Sama podjela i sadržaj knjiga, nije sporna. Pod znak pitanja stavljamo sam naziv **poslovna knjiga**. Bez obzira što se koristi u teoriji i praksi, naziv "poslovna knjiga" je veoma uopćen i karakterističan je za bilo koji oblik evidencije. U svakom poslovnom procesu mogu se voditi dnevne evidencije (dnevnici) pa i ostale knjige poslovne aktivnosti. Primjera radi: u angažiranju radne snage - dnevnik rada djelatnika, u postupku nabave - dnevnik zaključenih poslova nabave, dnevnih isporučених narudžbi i dr., u proizvodnji - dnevnik potrošnje energenata, dnevnik tekuće produkcije itd, itd. Pored toga, i izvan poslovne aktivnosti mogu se voditi dnevnici (primjera radi, osobni dnevnik).

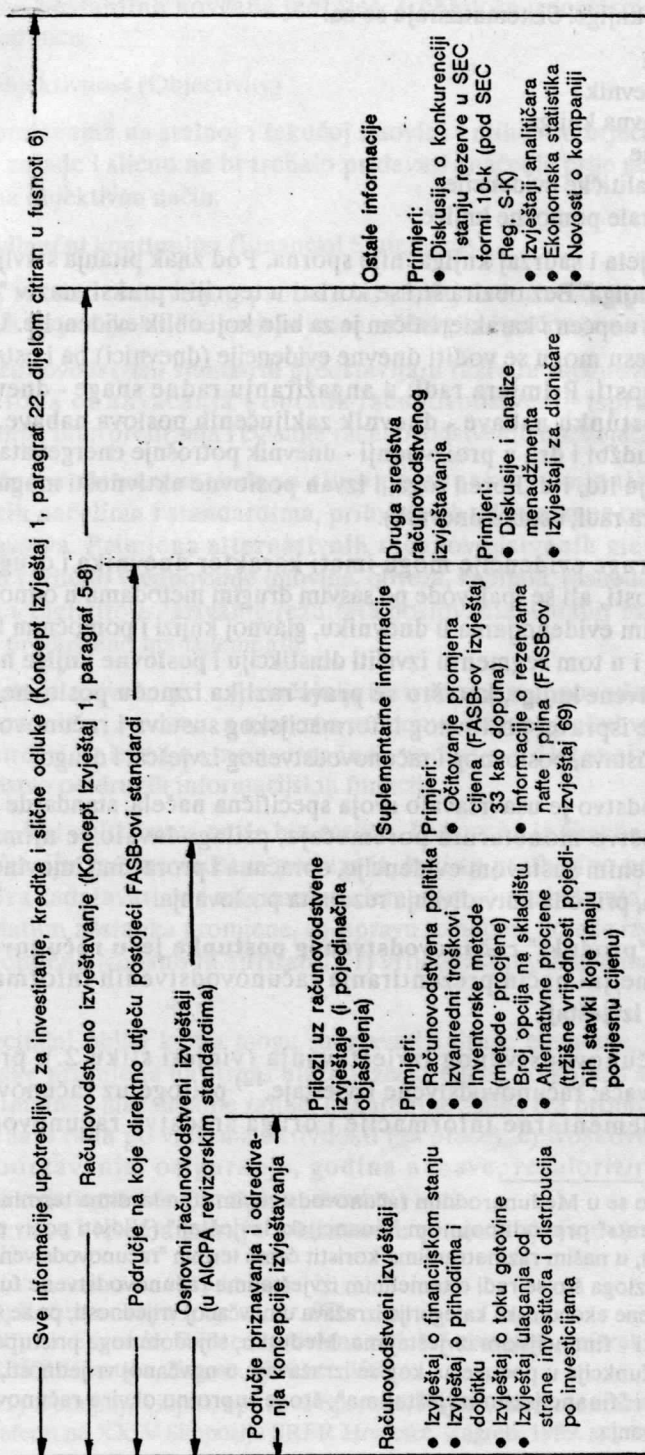
Sve te i druge evidencije mogu imati karakter dnevnika i drugih knjiga poslovne aktivnosti, ali se ipak vode po sasvim drugim metodama u odnosu prema računovodstvenim evidencijama u dnevniku, glavnoj knjizi i pomoćnim knjigama. Stoga bi trebalo i u tom segmentu izvršiti distinkciju i **poslovne knjige** nominirati kao **računovodstvene knjige**, kao što se pravi razlika između poslovne isprave i računovodstvene isprave, poslovnog informacijskog sustava i računovodstvenog informacijskog sustava, poslovnog i računovodstvenog izvješća, i drugo.

Računovodstvo je usavršavalo svoja specifična načela, standarde i metode, prebrodilo mnoštvo monetarnih poremećaja, prilagođavalo se njima i ostalo jedinim zaokruženim sustavom evidencije, obračuna i proračuna imovine, obveza, kapitala, rashoda, prihoda i utvrđivanja rezultata poslovanja.

Konačni "produkt" računovodstvenog postupka jesu računovodstvene informacije. Temeljni način prezentiranja računovodstvenih informacija jesu **računovodstveni izvještaji**.

Okvir računovodstvenog izvještavanja (vidjeti sliku 2.), prema tom konceptu, obuhvaća: računovodstvene izvještaje,¹²⁾ priloge uz računovodstvene izvještaje, suplementarne informacije i druga sredstva računovodstvenog izvještavanja.

12) Iako se u Međunarodnim računovodstvenim standardima termin "Financial statements" prevodi pojmom "financijski izvještaji" (Vidjeti poziv na prijevod MRS-a), u našim razmatranjima koristit ćemo termin "računovodstveni izvještaji". To iz razloga što se radi o temeljnim izvještajima računovodstvene funkcije, koji heterogene ekonomske kategorije izražava u novčanoj vrijednosti, pa se stoga mogu smatrati - financijskim izvještajima. Međutim, slijedom toga pristupa, izvještaji ostalih funkcija u poduzeću, koji se izražavaju u novčanoj vrijednosti, mogli bi se smatrati "financijskim izvještajima", što je suprotno okviru računovodstvenog izvještavanja.

Slika 2: »Informacijski spektar«, prema David Solomons, *Making Accounting Policy, Oxford, 1986, str. 73.*

Osnovni računovodstveni izvještaji jesu: a) izvještaj o financijskom stanju (bilanca), b) izvještaj o prihodima i dobitku (račun dobitka i gubitka), c) izvještaj o tijeku gotovine, d) izvještaj ulaganja od strane investitora i distribucija ulaganja po investicijama, e) potrebni prilozi (npr.: računovodstvene politike, metode procjene) i dr.

Prema međunarodnim računovodstvenim standardima, okvir računovodstvenog izvještavanja "utvrđuje temeljne koncepte za sastavljanje i prezentiranje financijskim izvještaja za vanjske korisnike... Okvir je omeđen:

- a) ciljevima financijskog izvještavanja,
- b) kvalitativnim obilježjima koji određuju upotrebljivost informacija u financijskim izvještajima,
- c) definicijom, priznavanjem i mjerenjem elemenata od kojih su financijski izvještaji sastavljeni,
- d) konceptima kapitala i očuvanja kapitala".¹³⁾

Prema ovom shvaćanju, komplet financijskog izvještavanja obuhvaća: a) bilancu (bilancu stanja i konsolidiranu bilancu stanja), b) izvještaj o dobiti (račun dobitka i gubitka), c) izvještaj o promjenama financijskog položaja (koji može biti predočen na različite načine, na primjer, kao izvještaj o novčanom tijeku ili izvještaj o tijeku imovine), d) bilješke, ostali izvještaji i obrazloženja koje su sastavni dio financijskog izvještavanja. U financijske izvještaje ne uključuju se: a) izvještaji direktora, b) izvještaji predsjedavajućih organa, c) rasprave i analize managementa i sl.

Uobičajeno je u većini razvijenih zemalja svijeta da godišnji obračun (ex zaključni račun) sadrži: a) bilancu, b) račun dobitka i gubitka, c) aneks, d) iskaz promjena u financijskom položaju, e) iskaz gotovinskog tijeka, f) izvještaj o poslovanju (izvještaj managementa), g) izvještaj revizora.

U IV Direktivi EEZ, na primjer, predviđeno je da aneks godišnjeg obračuna sadrži ove elemente: a) izvještaj o računovodstvenim politikama, b) detaljna obrazloženja predviđenih pozicija bilance i računa dobitka i gubitka, c) broj i nominalnu vrijednost upisanih dionica, po svakoj vrsti, d) ukupan iznos svih obveza koje ne figuriraju u bilanci, e) prosječan broj zaposlenih djelatnika, f) isplate administraciji, upravi i upravnom odboru, g) popis poduzeća u koja je uložen značajni kapital i dr.

Cilj je računovodstvenih izvještaja pružanje informacija o financijskom položaju, uspješnosti i promjenama financijskog položaja poduzeća koje udovoljavaju potrebama većine korisnika.

Korisnici računovodstvenih informacija su različiti, a različite su i njihove potrebe za informacijama.

13) Međunarodni računovodstveni standardi, op. cit. str. 18/19.

a) **Vlasnici kapitala - dioničari** trebaju informacije koje će im omogućiti donošenje odluka da li je potrebno kupiti dionice, držati ih ili prodati. Pored toga, njihov interes za informiranjem usmjeren je i na prognoziranje mogućnosti isplate budućih dividendi, razine poslovanja i reinvestiranja odnosno financijskog položaja poduzeća.

b) **Ivestitori - potencijalni ulagači kapitala** su prvenstveno zainteresirani za procjenu rizika koji je svojstven ulaganju kapitala i sigurnosti prinosa koji se očekuju ulogom kapitala.

c) **Management** je prvenstveno zainteresiran za računovodstvenim informacijama koje su potrebite za donošenje kvalitetnih poslovnih odluka, osiguranje nadzora nad izvršenjem i eventualnim korekcijama donesenih odluka. Pored ostaloga, kvalitetne računovodstvene informacije omogućuju managementu mandat za daljnje upravljanje.

d) **Djelatnici i sindikati** su zainteresirani za informacijama koje im omogućuju procjenu stabilnosti i profitabilnosti poslodavca, sposobnost osiguranja nadnica mirovinskog prava i zapošljavanja.

e) **Zajmodavci** su zainteresirani za informacijama koje im omogućuju odlučivanje o plasiranju gotovine glede sigurnosti i pravodobnosti povrata zajmova i plaćanja ugovorenog interesa.

f) **Komitenti**, odnosno poslovni partneri i konkurenti, su zainteresirani za različitim informacijama. Dobavljači su zainteresirani za informacijama koje im omogućuju spoznaju mogućnosti pravovremene naplate dugujućeg iznosa i ocjene boniteta. Kupci su zainteresirani za bonitet poduzeća i mogućnost nastavka poslovne suradnje. Konkurentima su interesantne sve računovodstvene informacije. Pored toga, interesantne su im i neračunovodstvene informacije, primjera radi: stupanj iskorištenosti kapaciteta, položaj na tržištu nabave i prodaje, istraživanja i razvoj, alternativne projekcije razvitka poduzeća (razvojni horizont), resurska osnovica, kadrovi i dr.

g) **Vlada, njezine agencije i organi** je prvenstveno zainteresirana za informacijama koje omogućuju odlučivanje o racionalnoj alokaciji resursa - uspješnosti obavljanja djelatnosti, obračunu i naplati poreza i taksu (budžetskih prihoda) te ulaganjima i kontroli poduzeća. Pored toga, vlada je zainteresirana za računovodstvenim izvještajima koji se uključuju u državni informacijski sustav (npr.: zbrojne bilance, računi dobitka i gubitka, podaci za društveno računovodstvo, statistiku i dr.) i služe kao podloga za kreiranje i praćenje ostvarenja planirane ekonomske politike zemlje.

h) **Revizori** daju mišljenje o realnosti i objektivnosti računovodstvenih izvještaja u skladu s računovodstvenim načelima, standardima i standardima revizije. Njihova pozitivna ocjena je od izuzetne važnosti za sve korisnike računovodstvenih izvještaja, jer pretpostavlja realno i objektivno računovodstveno izvještavanje.

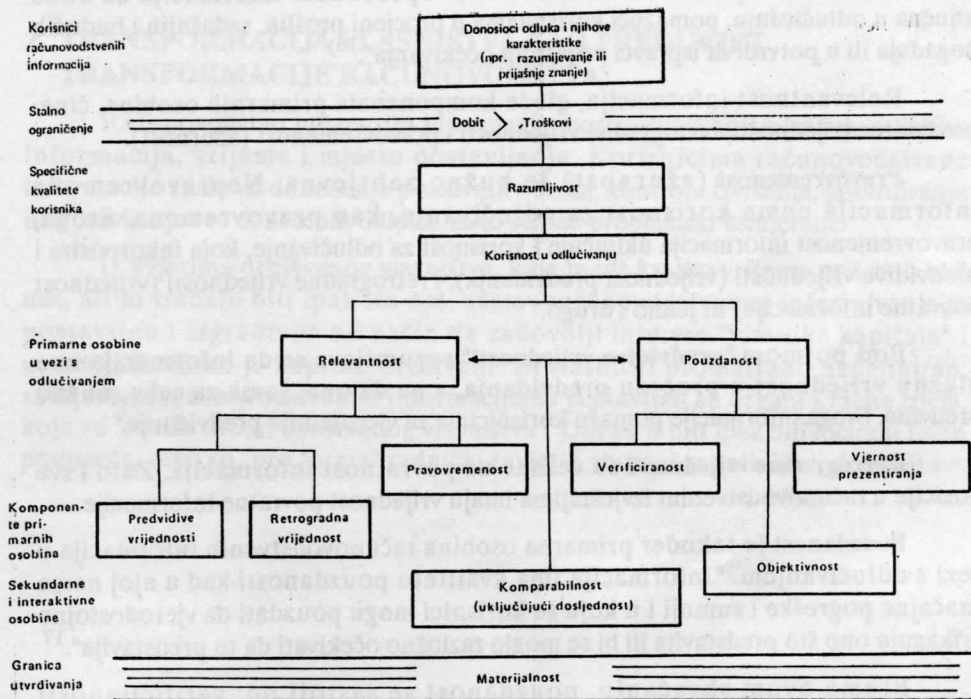
i) **Javnost**, prvenstveno lokalna, je zainteresirana za informacijama o uspjehu i prosperitetu poduzeća jer je to bitno za mogućnost otvaranja novih radnih mjesta (zapošljavanje), socijalnu sigurnost i blagostanje, intervencije u lokalnoj infrastrukturi i sl. Javnost je, pored toga, kao potencijalni ulagač zainteresirana i o informacijama o bonitetu poduzeća.

j) **Znanstvenici, analitičari i strukovne organizacije** su zainteresirani za svim računovodstvenim informacijama koje će omogućiti ocjenu boniteta poduzeća. Zato će, pored osnovnih računovodstvenih izvještaja, koristiti i dodatne izvještaje i informacije.

Kvalitativna obilježja su značajke koje informaciju predočenu financijskim izvještajima čine upotrebljivom za korisnike.¹⁴⁾

"Svrha u koju će se informacija upotrebljavati određuje osobine koje mora imati"¹⁵⁾

Hijerarhijske kvalitete (osobine) računovodstvenih informacija prikazujemo u slici 3.

Slika 3: Hijerarhija osobina (kvalitete) računovodstvenih informacija, (prema D. Solomonsu, o. c. (pod 2), str. 88.

14) MRS, op. cit. str. 23.

15) P. Solomons, op. cit. str.

Bitna kvalitativna obilježja računovodstvenih informacija su: razumljivost, korisnost u odlučivanju (važnost), relevantnost (značajnost) i pouzdanost (vidjeti sliku 3.)

Razumljivost je osobina vezana uz korisnika. To znači da su računovodstvene informacije prezentirane u formi računovodstvenih izvještaja razumljive korisnicima koji posjeduju **dovoljno znanja o računovodstvu**. Prema tome, korisnici koji posjeduju dovoljno znanja o računovodstvu neće uopće ili u dovoljnoj mjeri razumijeti računovodstvene izvještaje.

Korisnost u odlučivanju je također osobina vezana uz korisnika računovodstvenih informacija a ne same informacije. Poznata informacija nije apriori korisna za odlučivanje. Međutim, može biti kvalitetna za korisnika ako potvrđuje ili ispravlja prijašnju (već donesenu) odluku.

Relevantnost i pouzdanost su bitne osobine informacija koje ih čine korisnim za odlučivanje.

Relevantnost je FASB definirao kao "sposobnost informacije da bude ključna u odlučivanju, pomažući korisnicima u procjeni prošlih, sadašnjih i budućih događaja ili u potvrdi ili ispravci prijašnjih očekivanja".¹⁶⁾

Relevantnost informacija, glede komponenata primarnih osobina, čine: predvidive vrijednosti, retrogradne vrijednosti i pravovremenost (ažurnost).

Pravovremenost (ažurnost) je nužno zahtjevana. Nepravovremena informacija nema korisnost za odlučivanje, kao pravovremena. Stoga, pravovremenost informacija uključuje i korisnost za odlučivanje, koja inkorporira i predvidive vrijednosti (vrijednost predviđanja), i retrogradne vrijednosti (vrijednost povratne informacije) ili jedno i drugo.

Pod pojmom "**predvidive vrijednosti**" razumijeva se da informacija ima ulaznu vrijednost u procesu predviđanja, a ne da ona, sama za sebe, nužno predviđa. Stoga informacije pomažu korisnicima za vjerojatnije predviđanje.

Retrogradne vrijednosti su vezane uz povratnost informacija. Zato i sve pozicije u računovodstvenim izvještajima imaju vrijednost povratne informacije.

Pouzdanost je također primarna osobina računovodstvenih informacija u vezi s odlučivanjem. "Informacija ima kvalitetu pouzdanosti kad u njoj nema značajne pogreške i sumnji i u koju se korisnici mogu pouzdati da vjerodostojno prikazuju ono što predstavlja ili bi se moglo razložno očekivati da to predstavlja".¹⁷⁾

Prema ovom shvaćanju, pouzdanost se sastoji od: verificiranosti (provjerljivosti) i vjernosti prezentiranja (predočenja).¹⁸⁾

16) P. Solomons, op. cit. str. 90.

17) MRS, op. cit. str. 24.

18) U MRS-ima još se navode: bit važnija od oblika odnosno forme, neutralnost (informacija mora biti neopterećena predrasudama), razboritost (opreznost) i potpunost (u okviru granica značajnosti i troška). Vidjeti MRS, op. cit. str. 24/25.

Komparabilnost ili usporedivost je sekundarna i interaktivna osobina računovodstvenih informacija. Usporedivost se postiže primjenom iz perioda u period istih bilančnih shema i računovodstvenih politika. Ako se računovodstvene politike, iz bilo kojeg razloga mijenjaju, onda je u dodatku računovodstvenih izvještaja potrebno obrazložiti razloge i učinke promjena na imovinu, obveze, kapital i rezultat poslovanja.

Stalno ograničenje glede važnosti i pouzdanosti računovodstvenih informacija je odnos dobit (koristi) i troškova. To znači da koristi od informacija trebaju premašiti troškove informacija.

Elementi (obuhvat) računovodstvenih izvještaja jesu: imovina, obveze (dugovi), kapital (glavnica), prihodi, rashodi i na toj osnovi uspješnost poslovanja.

Koncepti očuvanja kapitala jesu: a) očuvanje financijskog kapitala (opće kupovne moći kapitala) i b) očuvanje fizičkog kapitala (tekuće vrijednosti kapitala) i c) njihove kombinacije.¹⁹⁾

2. TRANSFORMACIJA VLASNIŠTVA KAO PREDUVJET TRANSFORMACIJE RAČUNOVODSTVA

Računovodstvo prezentira informacije korisnicima, koji određuju sadržinu informacija, vrijeme i mjesto dostavljanja. Korisnicima računovodstvene informacije služe za donošenje poslovnih odluka, kontrolu izvršenja, potvrđivanje ili ispravljanje već donesenih odluka. Zato su one problemski usmjerene.

U uvjetima društvenog vlasništva, koje je još kratko vrijeme prisutno kod nas, ali bi trebalo biti ipak iza nas, sustav računovodstvenog informiranja je postavljen i izgrađivan na način da zadovolji interese "vlasnike kapitala" i upravljača. Kako je kapital "društveni" ili vlasnički promatrano nedefiniran, zahtjeve za računovodstvenim informacijama postavljali su organi i razna tijela, koja su "štitila titular društvenog vlasništva". Oni su u biti ipak bili locirani izvan poduzeća, iako su "pro forma" radnički savjeti i zborovi radnih ljudi donosili sve

19) Detaljnije vidjeti, npr.: I. Spremić, Računovodstvo u uvjetima inflacije, Informator, Zagreb, 1988.

bitne poslovne odluke. Stoga je računovodstvo bilo pretežitim dijelom eksterno informacijski orijentirano, jer su mu potrebe za informacijama "diktirali" vanjski korisnici.²⁰⁾

Transformacijom vlasništva, koje je u tijeku, mijenjat će se mjesto, uloga i zadaci računovodstva poduzeća. Naime, "vlasnik poduzeća", tražit će informacije koje su potrebne za ocjenu zaštite njegovih vlasničkih interesa.

Ako u prijelaznom razdoblju transformacije društvenih poduzeća država preuzme većinsko vlasništvo postojećeg "društvenog kapitala", ona će nastojati, direktno ili indirektno, sustav računovodstvenih informacija prilagoditi svojim potrebama. Takav pristup ne bi išao u prilog transformaciji računovodstva.

Mjesto, uloga i zadaci računovodstva naših poduzeća moraju se koncipirati prema uzoru razvijenih zemalja Zapadne Europe. To znači:

a) da se računovodstvo razvije u suvremeni informacijski sustav i pruža potrebne informacije unutarnjim i vanjskim korisnicima. Suprotnost interesa korisnika računovodstvenih informacija (vlasnici kapitala, menadžeri, djelatnici, komitenti, država, javnost i dr.) nameće njegovu profesionalnu i neutralnu ulogu.

b) da se izvrši deregulacija računovodstvenih propisa, a u kreiranju računovodstvenih informacija polazi od računovodstvene etike, načela, metoda i standarda. To je polazna osnova za razvitak računovodstvene profesije i struke.

c) da se računovodstvo poveže i integrira u suvremeni poslovni informacijski sustav gdje će se pored knjigovodstvenih informacija, kao njegovog evidencijskog dijela, akcent usmjeravati na upravljački vid računovodstvenih informacija,

d) da se uspostavi neutralna i profesionalna revizija računovodstvenih izvještaja.

20) Primjera radi, 1978. godine na Simpoziju saveza računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske, prezentirajući referat, založio sam se za postepenu zamjenu zakonskih propisa, uredaba, naredbi, uputstava, pravilnika, tumačenja, mišljenja, samoupravnih sporazuma, dogovora i dr. računovodstvenim načelima i standardima, kao što je to slučaj u razvijenim zemljama svijeta. Tu sam tezu aktualizirao i na Savjetovanju 1985. godine kada sam se zalagao za usmjeravanje računovodstvenih informacija potrebama poduzeća i uvođenju bilance kretanja sredstava (odnosno iskaza o promjenama u financijskom položaju). Očitu eksternu orijentaciju računovodstvenih informacija potkrijepio sam podacima da je uz zaključni račun za 1985. godinu bilo potrebno podnijeti oko 25 obrazaca za eksterno izvještavanje, i taj sustav nazvao obrascomanijom. Izračunao sam da je u Hrvatskoj u toj godini u prosjeku radilo oko 640 radnika samo na ispisivanju tih obrazaca. Tu nisu uključeni djelatnici koji su radili na pripremi računovodstvenih isprava, kontroli, evidentiranju, odlaganju i analiziranju u poduzećima kao niti djelatnici koji su te izvještaje "obrađivali" u SDK, komorama, udruženjima, samoupravnim interesnim zajednicama, sindikatima i drugim institucijama. U referatu savjetovanja 1990. godine obradio sam problematiku računovodstvenih načela i standarda i ponovo se založio za njihovu primjenu. Pretpostavka je da će se Međunarodna računovodstvena načela i standardi primjeniti kod nas od 1993. godine.

Realizacija postavljenih ciljeva transformacije računovodstva kod nas je proces koji se kvalitetno ne može ostvariti u kratkom vremenskom razdoblju. To iz razloga:

a) što većina računovodstvenog kadra, kao uostalom i drugog kadra u poduzećima, nije obučena da u potpunosti prihvati i realizira suštinske promjene u gospodarstvu, koje predstoje.

Naime, rukovodni računovodstveni kadrovi trebaju predlagati managementu prednosti i nedostatke primjene alternativnih računovodstvenih politika. Usvojene računovodstvene politike trebaju operacionalizirati i realizirati. Praktična iskustva su veoma oskudna, jer su do sada radili isključivo prema uputama SDK. Prevedeni međunarodni računovodstveni standardi su od velike pomoći, ali nedostaje teorijske podloge za razumijevanje kategorijalnih elemenata, pa primjena može izazvati značajne nedoumice.²¹⁾

b) što se organizacija poduzeća pa i računovodstva veoma sporo transformira i još je, u većini slučajeva, prilagođena socijalističkom samoupravnom načinu privređivanja, a ne tržišnom i pluralizmu vlasništva.²²⁾

c) što se pretvorba društvenih poduzeća vremenski prolongira i ne ostvaruje u predviđenom obujmu. U tom intermezzu, kada se prethodni organi upravljanja ukidaju (radnički savjeti), dolazi do promjena rukovodnih struktura, a novi vlasnici nisu poznati. Ulogu upravljanja do realizacije pretvorbe preuzimaju upravni odbori, koji nisu zainteresirani za organizacijske promjene, a i sami stručnjaci u poduzećima su zauzeti poslovima pretvorbe i nemaju se kada baviti ovom problematikom,

d) što dosadašnja primjena kompjutera u računovodstvu, i pored znatnih ulaganja, nije polučila očekivane rezultate. Evidentno je da se uz primjenu kompjutera znatno povećao broj zaposlenih djelatnika u računovodstvu.

Na neke čimbenike, prvenstveno eksterne prirode, računovodstvena profesija (putem svoje profesionalne udruge, časopisa, simpozija i dr.) ne može direktno utjecati. Međutim, na ostale može i trebala bi. To se prvenstveno odnosi na:

21) Tu mislimo na nedosljednost prijevoda (npr. korištenje i pojmova sredstva, imovina) kao i na tumačenja u praksi (primjera radi, u točki 6. MRS 2. navedeno je "Pri utvrđivanju troška nabave kako je definirano u točki 4. (troškovi nabave zaliha su ukupni troškovi kupnje, troškovi konverzije i drugi troškovi nastali u procesu dovođenja zaliha na njihovu sadašnju lokaciju i u sadašnje stanje, op. I.S.) u praksi nastaju različita tumačenja u odnosu na opće troškove proizvodnje, druge opće troškove i na metodu obračuna troškova koja će se primjenjivati".

22) Pogrešno se razmišlja da je u suvremenim poduzećima (korporacijama) na zapadu računovodstvo "evidencijski dio financija". Ako u poduzeću postoji samo predsjednik ili potpredsjednik za financije (a ne i za računovodstvo), onda on objedinjuje rad šefa financija i šefa računovodstva, dok financije i računovodstvo i dalje ostaju samostalne, ali se povezuju na vrhu piramide.

a) osposobljavanje računovodstvenog kadra, na svim nivoima odgovornosti, za primjenu međunarodnih računovodstvenih standarda, a posebice u uvjetima inflacije i hiperinflacije.

b) ustrojstvo i razvitak profesionalne i neovisne računovodstvene revizije,

c) usavršavanje integralnog računovodstvenog informacijskog sustava i njegovo uključivanje u integralni poslovni informacijski sustav poduzeća,

d) usavršavanje nastavnih planova i programa za edukaciju računovodstvenog podmlatka na nivou srednjeg, višeg i visokog obrazovanja.

e) izrada Hrvatskih računovodstvenih standarda, Hrvatskih revizorskih standarda i Hrvatskih financijskih standarda.

ZAKLJUČAK

Računovodstvo je dio informacijskog podsustava poduzeća i svojevrsna je spona između osnovnih poslovnih funkcija i upravljanja. Konačni "produkt" računovodstva su računovodstvene informacije, koje služe kao podloga za donošenje poslovnih odluka, kontrolu izvršenja, potvrđivanje ili ispravljanje već donesenih odluka.

Temeljni oblik prezentiranja računovodstvenih informacija jesu računovodstveni izvještaji (odnosno financijski izvještaji). Oni se dostavljaju korisnicima i trebaju zadovoljiti njihove interese. Kako interesi korisnika računovodstvenih informacija nisu istovjetni (npr.: vlasnika kapitala, investitora, managementa, države, djelatnika, javnosti, itd.), računovodstvene informacije trebale bi biti za sve korisnike jedinstvene (neutralne), korektne po kvalitetnim svojstvima za odlučivanje, dostavljene na standardni način, vrijeme i mjesto.

Transformacija društvenog kapitala u druge oblike vlasništva kod nas neminovno će zahtijevati i transformaciju računovodstva. Nerealno je očekivati da se ona izvrši "preko noći" jer se na taj način neće ni transformirati društveni kapital. Međutim, već sada je nužno potrebno educirati računovodstveni kadar za te promjene i pripremati adekvatnu organizaciju računovodstva prema uzoru na razvijene zemlje zapada.

Literatura

1. Aktualni problemi računovodstva i financija, Zbornik radova XXII Simpozija Saveza računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske (SRFRH), Zagreb, 1988.
2. Aktualni problemi računovodstva i poslovnih financija, Zbornik radova XXII Simpozija SRFRH, Zagreb, 1988.
3. Automatizacija poslovanja u radnim organizacijama, Zbornik, redakcija A. Kliment, Informator, Zagreb, 1988.
4. Međunarodni računovodstveni standardi 1991/92. Prijevod s engleskog jezika, Savez računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske, Zagreb, 1992.
5. Računovodstvo I, skupina autora, redakcija Ja. Deželjin, Savez računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske, Zagreb, 1992.
6. Računovodstvo i financije u poduzeću, Zbornik radova XXVII Simpozija SRFRH, Zagreb, 1992.
7. Računovodstvo i poslovne financije u uvjetima različitih oblika vlasništva, Zbornik radova XXVI Simpozija SRFRH, Zagreb, 1991.
8. Razvoj i aktualni problemi financijskog poslovanja i računovodstva privrednih organizacija, Zbornik radova XXIV Simpozija SRFRH, Zagreb, 1989.
9. Solomons, D., Making Accounting Policy, Oxford, 1986.
10. Spremić, I., Računovodstvo u uvjetima inflacije, Informator, Zagreb, 1988.
11. Wu F. H., Accounting Information Systems, Mc Graw Hill, New York, 1984.

Dr. Ivo Spremić

ACCOUNTING IN THE PRESENT ECONOMIC CIRCUMSTANCES

Summary

The transition from the self-managing socialist economic system to the market oriented one, apart from other essential changes requires transformation of accounting as well. It will remain to be the integral part of the information sub-system of the company, the final objective of which is to provide information for business decision making. Transformation, however, should be directed towards the development of the sub-system, as a part of the integral information system of the firm, according to the current world solutions. That process is a continuous one and it is associated with many difficulties which should be noted and solved.

Key words: *accounting information sub-system, accounting policies, users of accounting information, accounting transformation*